

VÅRA EGNA ARKITEKTER

Föreläsningsserien *Våra egna arkitekter – några flitiga husritare i Umeå förr och nu* blev en publiksuccé. Aulan i Folkuniversitetet var fullsatt nästan varje gång. De sex föreläsningarna behandlade arkitekter som satt sin prägel på Umeå genom att de på sin tid varit så populära bland byggherrarna och fått så många byggnadsuppdrag. Bildspel som visades i samband med föreläsningarna finns att se under rubriken ”Intressanta byggnader & miljöer”.

Först ut var f länsantikvariern Karin Eriksson som den 6 nov berättade om trähusritaren **Carl Fridolf Engelbert Sandgren** (1854-1936) som fick ett hundratal uppdrag på 1880-90-talen, alltså både före och efter branden 1888. Mycket gick förlorat i branden och under rivningsvågen på 1960-70-talen, men ännu finns några hus av hans hand kvar både Öst och Väst på stan och i centrum. Hans mest kända arbeten är Moritzska gården, Reiniusska handelsgården, Blå huset och Waldenströmska huset (panelen).

I den andra föreläsningen samma kväll berättade Karin om Sandgrens kollega **Johan Nordqvist (1855-1912)** med gott renommé bland umeborna före branden. Hans byggnader hamnar liksom Sandgrens i kategorien panelarkitektur, trähus med fasadpaneler som efterliknar den samtida pustarkitekturens komposition och detaljer. Av hans många gårdar finns bara löjtnant Grahns gård vid Storgatan kvar. Också två högklassiga skolhus av sten ligger kvar: folkskoleläraresseseminariet (nuv Hovrätten) från 1887 och Läroverket (Mimerskolan) från 1892-1900.

Mimerskolan, med Johan Nordqvist som arkitekt, samt Stora Hotellet, ritat av Viktor Åström.

Fredrik Olaus Lindström, hyreshusarkitekten från Stockholm som kom till småstaden Umeå i oktober 1888 för att vara ansvarig för återuppbyggnaden, presenterades av Karin Eriksson den 20 nov. Lindström hade svårt att komma överens med de styrande här, men trots det har han lämnat fina verk efter sig – stadsplanen 1889, läroverkets gymnastikhus 1892, rådhuset 1892, kyrkan 1894 och riksbankshuset 1900. Av hans bostadshus för privata byggherrar revs tyvärr det Saedénska huset vid torget på 1960-talet, men kvar står Gamla apoteket vid Storgatan med sin nyrenoverade putsfasad med lejonmasker.

Byggnadsantikvarie Andreas Grahn föreläste samma kväll om arkitekten **Viktor Åström** (1863-1927), som kom till Umeå för att praktisera vid Lindströms arkitektkontor. Trots sin

ungdom fick han flera betydande byggnadsuppdrag, bland annat Stora hotellet 1894. Många av hans offentliga och privata byggnader i Umeå är rivna, bland annat flickskolan, Handelsfirman O&A Grahns gård vid Storgatan och Åkerblomska huset. Kaptensvillan för Helmer Huss kan man ännu hitta vid V Esplanaden. Åström lämnade Umeå 1895 och var från 1900 verksam i Piteå tidvis som stadsarkitekt. Stadshotellet i Piteå och småskoleseminariet i Skellefteå är fortfarande kvarliggande exempel på hans verk. Andreas visade också andra fina exempel på hans jugendinspirerade arkitektur i Umeå och på flera andra orter i norr - skolor, prästgårdar och villor.

Den 27 november berättade byggnadsantikvarien och arkitekten Lena Tengné om arkitekterna *Kjell Wretling* (1904-1998) och *Denis Sundberg* (1907-1995). Båda hade sina rötter i Umeå och tog arkitektexamen vid Tekniska Högskolan 1927 resp 1930. De hade alltså klassisk skolning, men tog också till sig den nya stilen, funktionalismen. Kjell Wretling tjänstgjorde som stadsarkitekt i Umeå 1935-51 och engagerades i stadsplanearbetet i centrala stan. Många hyreshus och offentliga byggnader uppfördes i Umeå efter hans ritningar under 1940-60-talen. Stadsbiblioteket (nuv Lantmäteriet) 1954 är ett gott exempel på hans produktion som karakteriseras av känsla för detaljer. Det röda teglet gav interiören en varm atmosfär. I Hammagasinets tegelfasad kan man finna drag från 20-talsklassicismen. Yrkesskolan (nuv Östermalmsskolan) i gult tegel har en intressant helhetskomposition och dekorativa detaljer av brodern David. Flera exempel på hans arkitektur i Umeå ges i bildspelet här.

Denis Sundberg arbetade i Umeå under flera decennier och fick ett stort antal byggnadsuppdrag, inte bara bostadshus utan också industrihus och kontor. Han är den främste representanten för funkisstilen i Umeå. Odéonbiografen som revs för Hotell Plaza var en av hans mest omtyckta byggnader. Hilding Ohlssons fabrik och villa vid Skolgatan är typiska funkishus liksom Cityhuset vid Rådhusplanaden.

Arkitekturhistorikern Anders Björkman presenterade i sin föreläsning den 4 dec två av stadsförnyelsens arkitekter på 1960- och 70-talen, då stora delar av trästaden Umeå ersattes av kontors- och affärhus. *Hillevi Callander* (1915-2005) var en av de arkitekter som fick många uppdrag under denna tid. Efter några år hos Denis Sundberg drev Callander ett eget arkitektkontor åren 1959-78. Hon arbetar i modernismens anda. Anders Björkman visade på de många medvetna kvalitéerna i hennes fasader. Här finns både en rytmisk uppdelning och kontrast mellan olika material. Publiken fick bekanta sig med bland annat Bäcklunds varuhus, handelsgymnasiet på Berghem, Sofieborg, polishuset och några bostadshus i centrum. Fler exempel finns i bildspelet.

Erik Thelaus (1919-2005) Liksom Callander satte också Thelaus sin tydliga prägel på det nya Umeå som började växa fram. Thelaus var född och uppvuxen Öst på stan i Umeå men verkade som arkitekt i Stockholm tillsammans med Hjalmar Klemming. Hans arkitektur från 50- och 60-talen kan kort karakteriseras om elegant och otvungen modernism. Exempel på detta i Umeå är Centrumhuset vid Renmarkstorget, Valandhuset vid Rådhusplanaden, Kopparhuset vid Västra Esplanaden och lite mer i skymundan en synnerligen snitsig villa på Sofiehem som vittnar om arkitektens känsla för plats och topografi. Dessutom ritade han den förvisso felplacerade men icke desto mindre formsäkra Kyrkbron. Thelaus har också bidragit med några mindre lyckade byggnader som tillkom inom den så kallade stadsbildsanalysens program under 1980-talet. Anders Björkman är starkt kritisk mot hela detta projekt.

**Föreningen tackar Västerbottens museum
för att vi får använda bilder ur deras arkiv i bildspelen!**